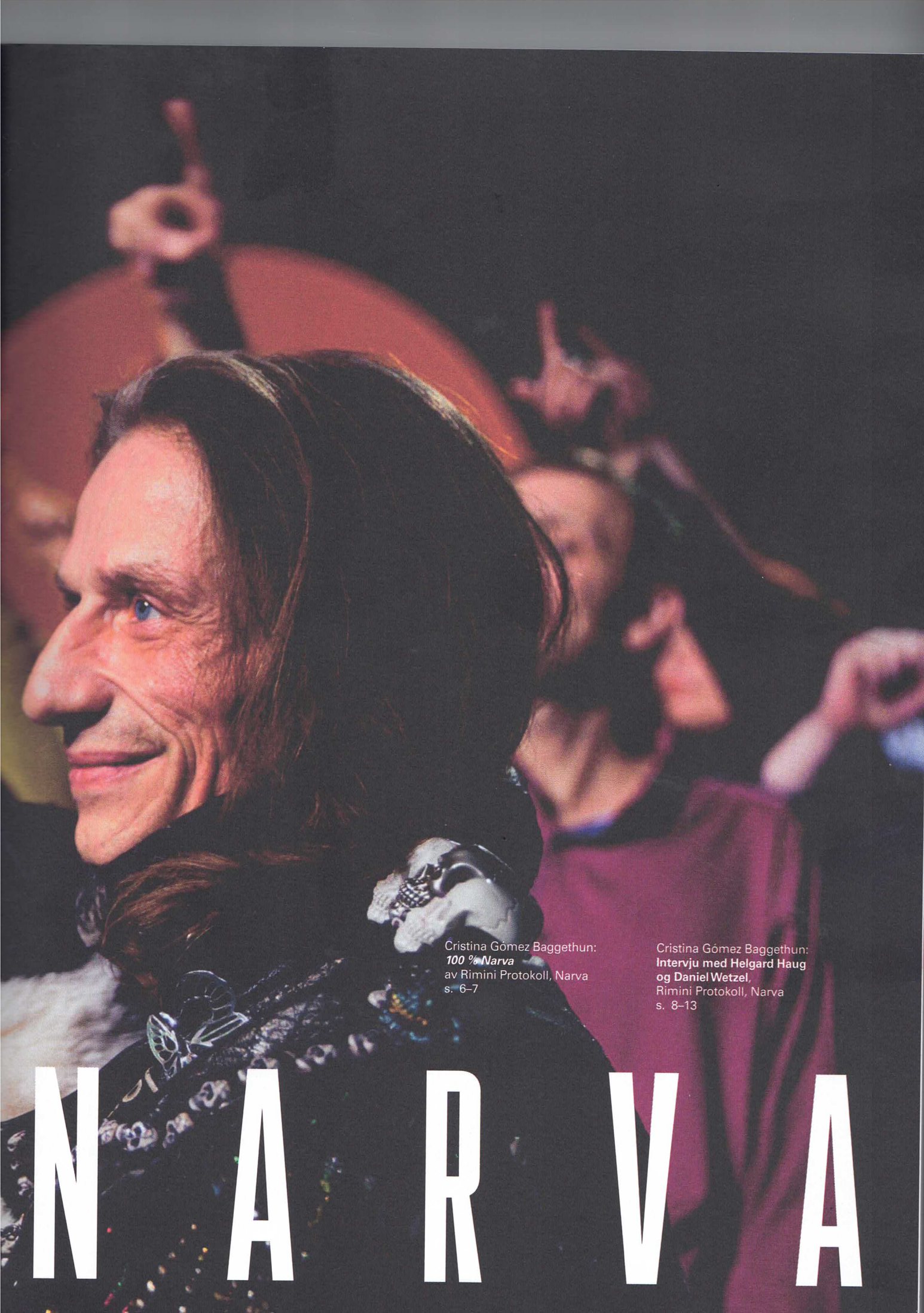

100%

Billedtekst

Deltakere i forestillingen 100% Narva.
Konsept og regi: Rimini Protokoll, Vaba Lava
Teater Narva 2022. Foto: Ilia Smirnov

Cristina Gómez Baggethun:
100 % Narva
av Rimini Protokoll, Narva
s. 6–7

Cristina Gómez Baggethun:
Intervju med Helgard Haug
og Daniel Wetzel,
Rimini Protokoll, Narva
s. 8–13

NARVA

(Narva): Helt inn til grensen mot Russland ligger Estlands tredje største by, Narva, hvor 95 pst. av befolkningen har russisk som morsmål. Hit har den anerkjente, tyske teaterlabelen Rimini Protokoll kommet for å sette opp sitt velprøvde konsept *100% CITY*.

Deltakere i forestillingen *100% Narva*. Konsept og regi: Rimini Protokoll. Våba Lava Teater. Narva 2022. Foto: Ilija Simirnov

Av Cristina Gomez Baggethun

Rimini Protokoll i grenseland: *100% Narva*

100% Narva

Konsept: Helgard Haug, Stefan Kaegi og Daniel Wetzel
Regi: Helgard Haug og Daniel Wetzel
Scene: Mascha Mazur
Scenografi, lys og video: Andreas Mihan
Lyddesign: Rozenn Lièvre
Casting: Serafima Kolodkina
Dramaturgi: Mihhail Komaško
Live Band: AveNova
Med 100 innbyggere fra Narva
Våba Lava Teater Narva, 18., 19. og 20. november

Referanser

Knut Ove Arntzen: «Andrzej Wirth, teaterformyer og professor», *Norsk Shakespeare- og teatertidsskrift*, nr. 1/ 2014.

Camilla Eeg-Tverbakk, «En folkefiende i Oslo», *Norsk Shakespeare- og teatertidsskrift*, nr. 4/ 2012.

Solvej Bale: «Krig og kunst», om WAFFEN LOUNGE: Situation Rooms av Rimini Protokoll, *Norsk Shakespeare- og teatertidsskrift*, nr. 1/ 2015

Madli Esti: «Festival for solidaritet og frihet», Narva, *Norsk Shakespeare-tidsskrift*, nr. 4/ 2021

Idet det stappfulle toget fra Tallin kjører inn i grensebyen Narva, slår de digre, fraflyttede industribygningene imot meg. Det bor fortsatt 54.000 mennesker i byen, men innbyggertallene har falt jevnt med nedleggningen av tekstilindustrien. Narva ble fullstendig rasert under andre verdenskrig, og da byen skulle bygges opp igjen, forbød Sovjetunionen de opprinnelige estiske beboerne å komme tilbake. I stedet ble det russere som flyttet inn. Derfor snakker 95% av befolkningen russisk. Da Estland løst seg i 1991, ble det innført et krav om å snakke estisk for å få innvilget statsborgerskap. I Narva har bare 49% av befolkningen estisk statsborgerskap, 35% har russisk pass, og 13% såkalt alien-passport og ingen statstilhørighet.

Våba Lava og den frie scenen i Estland

I Estland skryter man av å ha de høyeste teaterbesøktallene i verden. Her finnes det også mye alternativ scenekunst, og det er

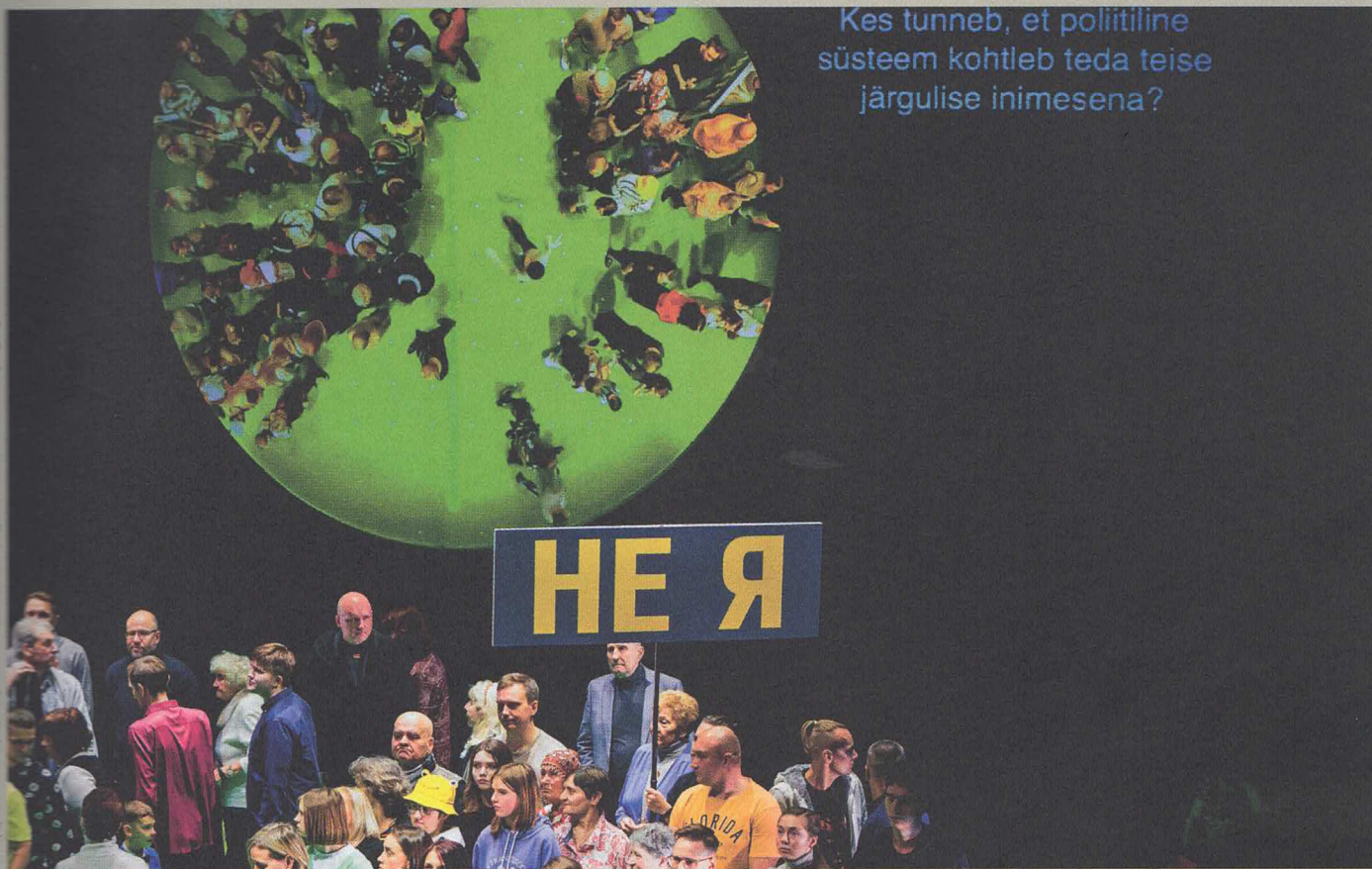
uavhengige kompanier som står bak teatersenteret Våba Lava, som har invitert Rimini Protokoll til Narva. Våba Lava har for tiden en norsk kunstnerisk leder, Harald Thompson Rosenstrøm, som er utdannet ved Kunstnereteatret i Moskva (MXAT), og har jobbet som skuespiller i Russland, blant annet på Gogolsenteret.

Rosenstrøm er opptatt av å fortelle historier som er viktige nå. I vår viste Våba Lava, for eksempel, en forestilling om Ukraina-krigen. For regien sto russiske Julia Aug, som for øvrig er født i Narva. Hun samlet inn tekster fra sin korrespondanse med venner og teaterfolk som befant seg i tilfluktsrom i Ukraina. Og til våren lager Våba Lava en forestilling i samarbeid med et ukrainsk teater. Men krigen har også ført til at Våba Lava la bort planene om en forestilling som berørte estisk nasjonalisme. Rimini Protokoll har derimot blitt stående på programmet.

Rimini Protokoll og 100% CITY

Rimini Protokoll ble stiftet i år 2000 av regissørene Helgard Haug, Stefan Kaegi og Daniel Wetzel, og ble raskt en av de fremste gruppene innenfor den frie tyske scenen. Typisk for Rimini Protokolls forestillinger er at de ikke jobber med profesjonelle skuespillere, men med det de kaller «hverdagsekspertes». Rimini Protokoll har gjestet Norge mange ganger i de siste femten årene. Senest i 2019 med *Society under construction* på Nationaltheatret og *Situation rooms* på Festsplene i Nord-Norge. Mest kjent er nok likevel *En folkefiende i Oslo*, som ble spilt under Ibsenfestivalen i 2012. Dette var en litt spesiell versjon av konseptet deres *100% CITY*.

I *100% CITY*-forestillingene setter Rimini Protokoll 100 innbyggere fra en bestemt by på scenen. Castingen er krevende: Når en deltager er valgt ut, har hun 24 timer til å finne neste deltager. Folk blir valgt ut ifra statistiske kriterier som kjønn, alder, yrke, adresse, politiske

Kes tunneb, et poliitiline süsteem kohtleb teda teise järgulise inimesena?

НЕ Я

meninger og nasjonalitet. Deltakerne skal gjenspeile mangfoldet i byen, men de skal også spille seg selv og fortelle om egne liv, ideer og følelser.

100% Narva

La det være sagt først som sist: *100% Narva* er en riktig artig forestilling. Hverken omstendighetene knyttet til Ukraina-krigen eller Narvas særegne posisjon som russisk-språklig by i Estland har gjort forestillingen dyster. Det er lett å føle at man har unngått ubehagelige temaer, men dette snakker Helgard Haug og Daniel Wetzel mer om i intervjuet vi gjorde med dem (side 8).

Narva er nummer 41 i den lange rekken av byer hvor Rimini Protokoll har satt opp dette konseptet, og det kan man merke på dramaturgien, som fungerer knirkefritt med myke overganger fra det ene partiet til det andre. Til tross for at det er 100 personer på scenen i konstant bevegelse, virker det ikke kaotisk. På scenegulvet er det et stort grønt teppe, som deltakerne holder seg innenfor. På bakveggen er det en stor skjerm. De fleste snakker russisk, men noen snakker også estisk. Og alt blir teksten i bakgrunnen, både til engelsk og russisk eller estisk etter behov.

En lang rekke med spørsmål

Etter en runde hvor alle presenterer seg, begynner en lang rekke med spørsmål: «Hvem kan

stemme i det neste valget?», «Hvem støtter en estisk atomkraftplan?», «Hvem tror det er levende vesener utenfor jorda?». Folk beveger seg fra den ene siden av sirkelen til den andre, ettersom svaret er «Jeg» eller «Ikke jeg». På skjermen ser vi sirkelen ovenfra og prosentene blir synlige. Det er bare enstemmighet om ett spørsmål: Ingen av deltagerne mener det er akseptabelt å bruke vold for å oppnå politiske mål. På et tidspunkt kommer spørsmålet «Hvem har unngått å betale skatt med hensikt?». Da det bare er én person som melder seg, forvandles settingen slik at svarene blir anonyme: Lyset blir slått av, og alle vender ryggen til publikum. Svarene avgis nå ved å tenne lommelykter, og lyspunktene blir vist på skjermen som stjerner på himmelen. Men spørsmålene er fortsatt like varierte, fra «Hvem føler de blir mishandlet av staten?» til «Hvem har forelsket seg litt i noen av de andre 99?». Spøk og alvor om hverandre.

Mellom spørsmålene kommer det gjerne personlige beretninger. Den eldste deltageren, en kvinne på 89 år, forteller for eksempel om oppveksten i Stalingrad, om hvordan hun jevnlig besvimte av sult frem til hun var 19, og ikke minst om hvordan hun kom til Narva for å være med på å bygge et kraftverk. Jeg falt spesielt for en scene der deltakerne blir bedt om å mime hva de driver med på de forskjellige tidspunktene av døgnet:

«Narva kl. 16», «Narva kl. 17», og så videre. Det er artig å se døgnet hektiske timer, da alle virrer omkring, men enda morsommere er det å se folk gå til sengs: Først barn og eldre, så resten, litt etter litt, helt til det bare er noen få igjen, som alle danser seg gjennom natten, og overlapper med de første som står opp for å gå på jobb. Det er noe utrolig universelt over denne scenen, hvor lokal den enn er.

Publikum og de vanskelige spørsmålene

Til premieren kom det mange fra hovedstaten Tallin, blant annet flere statsråder. De fleste tilskuerne var likevel fra Narva, og de reagerte ofte tydelig på forestillingen: Høy latter når vi fikk vite at de fleste hadde funnet en måte å fortsette å se russisk tv på, til tross for at det ble forbudt etter at krigen brøt ut; forundret mumling da det kom frem hvor mange som har vært utro mot partneren sin. Det skjer noe helt spesielt med forholdet mellom de som står på scenen og de som sitter og ser på. Alle kommer fra samme by, de fleste kjenner noen av deltagerne.

På et tidspunkt stiller alle deltakerne seg i rekker og forestillingen blir forvandlet til et folkemøte. Da blir spørsmål rettet fra scenen til tilskuerne, som svarer på samme måte som deltagerne har svart før. Og publikum får mulighet til å stille spørsmål gjennom åpen mikrofon. Det er da de ubehagelige spørsmålene kommer, men deltagerne

har mulighet til å vende salen ryggen hvis de ikke ønsker å svare. Under den andre forestillingen ble det spurt hvem som ville at Ukraina skulle vinne krigen. De fleste vendte ryggen til, selv om et par titall viste åpen støtte til Ukraina. Like etterpå ble det spurt om hvem som støttet Putin, da snudde nesten alle ryggen til, bare én dame rakk hånden bestemt i været. Men det kom også morsomme spørsmål. Og det er den skøyeraktige tonen som stort sett preger forestillingen. Det er ingen tvil om at både publikum og deltagerne har det riktig gøy.

«Etterpå ble det spurt om hvem som støttet Putin, da snudde nesten alle ryggen til, bare én dame rakk hånden bestemt i været.»

DIALOGEN

Intervju Rimini Protokoll

(OG DENS GRENSER)

Billettvektor
s. 8-10+11+13 Deltakere i forestillingen
100% Narva. Konsept og regi: Rimini
Protokoll. Vabe Lava Teater Narva 2022.
Foto: Ilia Smirnov
s. 9 Helgard Haug og Daniel Wetzel fra
Rimini Protokoll, fotografert under arbeidet
med 100% Narva. Foto: Ilia Smirnov

(Narva): – Vi stilte spørsmål som det er upassende å stille, men fordi vi er fremmede har vi lov til å gjøre feil!, sier Helgard Haug og Daniel Wetzel i Rimini Protokoll om arbeidet med *100% Narva*.

Helgard Haug og Daniel Wetzel har vært intervjuet flere ganger her i Shakespeare-tidsskriftet. Denne gangen handler samtalen om *100% Narva*, identitet og utenforskap i den tidligere Østblokken, kunstnerens ønske om å speile hele befolkningen – og når de vil sette en grense for hvem de inviterer inn i scenerommet.

Dere har ofte sagt at dere prøver å finne gode grunner til å sette opp en 100% CITY i en bestemt by. Hvorfor valgte dere Narva?

Daniel Wetzel: Narva er en by de fleste estlendere ikke er oppmerksomme på. Det er en estisk by, men de fleste som bor her har følelsen av at de ikke er med på kartet når det kommer til lovgivning eller forståelsen av hva Estland er.

Er det en by av settlere?

D.W.: La oss si at de ble invitert hit. Menneskene som bodde i Narva før andre verdenskrig fikk ikke lov til å komme tilbake, så det var umulig å gjenoppta livet slik det var før krigen. Det var hverken bygninger eller folk her. De som kom til Narva hadde én oppgave: Å bygge opp en ny by og jobbe med tekstilproduksjon.

Helgard Haug: Det er også en by mange har fordommer mot, den blir sett på som en russisk by. Og folk har lite kontakt med byen. De føler at det er et spesielt og annerledes sted, og det er det jo (ler). Narva ligger på grensen i bokstavelig forstand, men det er også et sted på kanten av noe annet. Og på samme måte som farger blandes, blandes også folk. Du finner

selvfølgelig flere som er orientert mot Russland enn du gjør i hovedstaden Tallin. Delvis på grunn av historien, det at befolkningen virkelig ble byttet ut, men også på grunn av beliggenheten: folk har mange kontakter i landet på den andre siden av grensen.

D.W.: Og så er det jo også et sted hvor du kan se på oppbyggingen av identitet på en helt spesiell måte. Her er det mye stolthet over Narvas historie, som kjennes av mennesker hvis familie ikke var knyttet til byen. Forfedrene deres var fra Ural, fra Sibir, eller et hvilket som helst sted langt nordøst. Her er de stolte av historien til en by hvis bygninger for det meste er forsvunnet, og likevel er det viktig for dem at de bor i en by som har en fortid, selv om den fortiden ikke er familien de-

Referanser

Runar Hodne intervjuer Helgard Haug i podcasten «Directing theatre. Episode 4», på shakespeare-tidsskrift.no

Therese Bjørneboe intervjuer Haug og Wetzel: «Vil koke på en lavere flamme», Norsk Shakespeare- og teatertidsskrift, nr. 2/ 2008.

res sin fortid. Er du innvandrers, så er det ikke så viktig om dine genetiske forfedre er knyttet til stedet, du vil identifisere deg med stedet der du bor, og du vil at den identifikasjonen skal bli anerkjent. Dette skjer over hele verden: Folk har vanskelig for å se at det faktisk er positivt at innvandrerne har bestemt seg for å bli et sted, og innvandrere blir ofte nektet positive tilbakemeldinger. I Narva kan du se at behovet for å identifisere seg blir avvist av resten av esterne, delvis av historiske årsaker, men også veldig tydelig fordi flertallet her snakker russisk.

Spenningen mellom tillit og konflikt

Dere pleier å si at dere ikke lager politisk teater i den forstand at dere vil få gjennom et bestemt budskap, dere prøver heller å åpne dialogprosesser. Men i 100% CITY er jo valget av spørsmålene dere stiller bestemmende

for det forestillingen viser. Hvordan håndterer dere behovet for å skape tillit blant deltagerne opp mot å stille de vanskelige spørsmålene?

H.H.: Her er det virkelig en fordel at vi stort sett ikke kommer fra byen der vi gjør forestillingen. Bortsett fra i Berlin er vi alltid fremmede. I Narva og i andre byer er vi invitert for en viss tid. Vi starter med å gjøre research, vi har mange samtaler med teamet og følger selvfølgelig med i castingen. Vi prøver å forutse hva folk opplever her, hva de tenker. Men fordi vi er fremmede, har vi lov til å gjøre feil. Dette skjedde også her i Narva, og ikke ved et uhell. Vi har på en måte lov til å prøve oss, det er mer akseptabelt enn om en herfra hadde stilt de samme spørsmålene. Vi stilte spørsmål som det er helt upassende å stille. Folk herfra vet dette, og vi ble advart, men likevel bestemte vi oss for å prøve ut vårt sett med

spørsmål. Sånn blir det første utkastet til. Og da får du reaksjoner. Folk forteller deg med en gang hva som er upassende. Og det er også det fine med dette stykket. Du kaster inn et spørsmål, og du får en umiddelbar reaksjon: Er det et godt spørsmål eller ikke? Er det fargelegging? Er det dumt? Eller er det et spørsmål du ikke bør stille?

Så deltagerne er med på å bestemme hvilke spørsmål som blir stilt på scenen?

H.H.: Ja, selvfølgelig, og det er det som skaper tillit i prosessen. Vi kan ikke gjøre dette som et tv-program der man stiller et spørsmål, får en vill reaksjon og kringkaster det med det samme. Vi må samarbeide. Her hadde vi en konflikt angående direkte spørsmål om krigen, for eksempel. Det ble fort klart at folk ville forlate setningen hvis vi ikke samarbeidet.

D.W.: Faktisk var det femten mennesker som dro på grunn av noen spørsmål. Vi stilte det første politiske spørsmålet, så det andre, så det tredje, og så kom det ett som var som olje på ilden og det kom et utbrudd.

H.H.: Og det er da vi begynner å forhandle. Vi må ofte forklare hvorfor vi stiller et spørsmål, hvorfor det er interessant for oss. Da kan det hende vi må omformulere det, eller stille det i de scenene hvor man ikke vet hvem som svarer hva. Men her i Narva var det veldig tydelig at krigen var et «no go».

Hvordan løste dere det?

H.H.: Vi måtte jobbe med saken. Vi sa at vi lyttet til dem og deres tilbakemeldinger, at vi forsto at de var redde for å bli splittet, og at det til og med kunne være farlig for dem å ytre seg. Vi forhandlet fram en avtale. Vi ble enige om

hva vi kunne spørre om og hvordan det skulle formuleres. Samtidig sa deltagerne seg villige til å ha åpen mikrofon med publikum. Og det var et stort skritt at de gikk med på det.

Å lage teater i den tidligere Østblokken

Dere har gjort 100% CITY i mange byer i den tidligere sovjetiske blokken: Plovdiv, Voronezj, Riga, Krakow. Har dere funnet noen felles trekk i disse byene?

H.H.: Det skjedde en omsving etter Sovjetunionens sammenbrudd. Da måtte disse statene finne en ny identitet, de fikk nye programmer, nye systemer, og man finner fortsatt store generasjonsforskjeller. Det er også svært tydelig her i Narva. Du finner en veldig vidsynt yngre generasjon, bare at de er veldig få. De er internasjonale, veldig interessert i verden. Jeg opplever at det ofte er slik i den tidligere Østblokken. Du har

en eldre generasjon med mange, mange mennesker som lever med følelsen av å ha mistet noe, eller har behov for å finne en ny orientering, som har hatt brudd i karrieren, i sin identitetsfølelse. De er ofte veldig tradisjonelle. Og de har denne ideen om at de må være veldig anstendige i offentligheten: du skal ikke snakke, du skal ikke presentere deg selv.

I Østblokken var jo alle del av en organisasjon.

H.H.: Ja, og en del av et kollektiv. Her i Narva hadde vi dette problemet med en eldre kvinne som hadde jobbet med å bygge kraftverk. Vi prøvde å få henne til å si at folk skulle tenke på henne når de slo på lyset hjemme. Men hun synes ikke det sømnet seg. Hun var bare en del av et kollektiv. Så vi omformulerte slik at hun kunne si «Du kan tenke på kollektivet mitt.» Alltid finner vi denne veldig anstendige holdningen:

Hvem er jeg til å skille meg ut? Hvem er jeg til å presentere meg selv? Dette er noe du kan finne i alle de nevnte byene.

D.W.: Samtidig har vi et annet prosjekt hvor vi samarbeider med kunstnere fra postsosialistiske land, også eks-Jugoslavia. Det heter *Redefining public space*, og der har vi sett at det ikke finnes noe slikt som en felles postsovjetsk identitet. For eksempel har det offentlige rom en helt annen funksjon i Tirana (Albania) enn i Novi Sad (Serbia). I 1989 var Tirana en by med mer enn 320.000 innbyggere og mindre enn 100 biler, inkludert offentlig transport: Mindre enn 100 biler og busser. Da den nye friheten inntrådte, var det å bruke det offentlige rom det samme som å ha sin egen bil. Redefinisjonen av det offentlige rom har skjedd i forskjellig tempo på forskjellige steder.

Øst-Tyskland og Russland

Hvordan har dere opplevd dette i Øst-Tyskland? For eksempel da dere gjorde 100% Dresden?

D.W.: Det er alltid åpenbart for oss når vi jobber med mennesker som kommer fra Øst-Tyskland, også innenfor teamet vårt. De er alltid veldig oppmerksomme på dette selv, de føler det selv om de er andre eller tredje generasjon.

H.H.: Ja, det har gått tretti år.

D.W.: De har en annen tradisjon: En annen humor, andre vitser, andre måter å håndtere utfordringer på, de tilnærmer seg dem på en annen måte. Det er der.

H.H.: Og vi blir tydelig sett på som vettyskere. Da vi gjorde 100% Dresden var det veldig tydelig. Ikke bare på grunn av dialekten, men måten vi snakker på, hvordan vi konstruerer logikken vår.

D.W.: Vi gjorde 100% Dresden kort tid etter den fordekkede invasjonen av Krim i Ukraina, så vi stilte spørsmål om det og om Putin. Og vi opplevde mye aggresjon mot det spørsmålet, kanskje fordi Putin hadde vært KGB-offiser i Dresden, han snakker tysk. Han holdt en tale i det tyske parlamentet for noen år siden. Han ble betraktet som russeren som forsto dem.

Vår russer, så og si?

D.W.: Vår mann i KGB (ler). Det var som om fortellingen ble snudd på hodet. En gjeng med tyskere som representerte Dresden identifiserte seg hovedsakelig med en russer. Og dette skjer fortsatt: Stemmene som nå sier at vi skal forhandle med Russland kommer ofte fra Dresden. Det var Sachsens statsminister som sa at vi måtte forhandle med den russiske presidenten, slutte å støtte våpenleveransene til Ukraina og så videre. Selv i Tyskland er den store friksjonen mellom øst og vest en del av den daglige politikken.

Nasjonal-konservatisme

Det ser ut til å ha oppstått en merkelig allianse mellom gamle kommunistiske posisjoner og en ny nasjonal-konservatisme. Hvordan har dere håndtert dette i produksjonene deres? Har dere møtt folk som støtter Alternative für Deutschland (AfD)?

H.H.: Det er virkelig vanskelig å involvere disse menneskene, å få dem til å passe inn. Vi bruker kategorier for å prøve å gjenspeile samfunnet, men vi har også skjulte kriterier, en slags liste, for å forsikre oss om at de hundre gjenspeiler det politiske spektret, eller økonomien. Men det er veldig vanskelig å få folk fra et slikt kulturprosjekt på scenen. Og så spør du deg selv: Vil du gi scenen til disse folka? Vil du at disse ideene skal fremmes på scenen? Da vi gjorde 100% Berlin reloaded var ett av spørsmålene om folk stemte på AfD, og et annet om de følte at man ikke kan si alt offentlig i Tyskland. Dette var rett før koronaen kom og konspirasjonsteoriene ble virkelig store i Tyskland: Ideen om at pressen blir manipulert, om at alt er manipulert. Dette er spørsmål du kan stille, men du må tenke på hvordan du skal håndtere dem.

«Da vi gjorde 100% Berlin reloaded var ett av spørsmålene om folk stemte på AfD. Dette var rett før koronaen kom og konspirasjonsteoriene ble virkelig store i Tyskland.»

—Helgard Haug

Men dere pleier å si at dere vil gi alle en stemme og bruke forestillingene deres til å skape dialog?

D.W.: Det vi gjør er en del av en demokratisk og liberal kultur, et demokratisk og liberalt samfunn, og det paradoksale er at dette også kan ansees som en fortelling som kan motarbeides. Det er da vi alle forstår at vi blir angrepet. Hele ideen om å vise hverandre respekt strekker seg fram til denne grensen, og på den andre siden av grensen kan ikke folk behandles med respekt. Hvis du kommer med rasistiske ideer eller sånne tullede Q-Anon-greier, er du utenfor respektsonen. Jeg tror det er der grensen går. Vi må innse at vi er inne i en boble, og at denne boblen bare overlever hvis den utestenger visse posisjoner. Uavhengig av hva loven sier, er ikke rasisme noe som kan diskuteres, det er ingen vits i å diskutere det. Vi har aldri opplevd at en person som hevder at rasisme er

et gyldig syn, er åpen for forhandlinger om dette. De er virkelig i en annen boble.

Hvor går grensen?

Men hva skjer hvis de er millioner av mennesker? Som for eksempel alle som stemmer på Bolsonaro i Brasil, til tross for at han er tilhenger av tortur? Skal vi slutte å snakke med dem?

D.W.: De fremmer et såpass høyt nivå av respektløshet overfor mennesker og samfunnets regler at mangel på respekt er den eneste mulige reaksjonen. Det er da kampen kommer. Det kommer til et punkt der man må si: Du er velkommen i spillet vårt, men du kan ikke komme inn i det som rasist. Å være rasist er ikke noe genetisk, det er et standpunkt som ikke ønsker å bli flyttet på. De som bor her i Narva sier at 100% Narva er rørende, også deltakerne. Her møter de mennesker som de ellers aldri ville kommunisert

med selv om det er en så liten by. De sier: Vi hjelper hverandre, vi respekterer hverandre og vi har noe til felles nå. Og dette er grunnlaget for samfunnet, at folk kan si hva de føler. Når folk ikke kan si hva de føler oppstår det et problem, for da opplever man seg som en outsider og da kan nasjonalismen og disse kontraliberale standpunktene vokse ut fra følelsen av å ikke bli behandlet med respekt. Det er nettopp dette post-sovjetiske mennesker veldig ofte sier, at de lever i en stat hvor respekten for dem, og respekten for hva deres forfedre har oppnådd i et annet system, er blitt borte. De er bare tapere i prosessen, og prøver å finne andre fortellinger som gir dem stolthet. Men det finnes en grense, mener jeg, hvor heller ikke teater kan være til hjelp.

LGBTQ og dødsstraff

H.H.: Det er to sider ved dette. På den ene siden er det ubehagelig,

vi vil egentlig ikke jobbe med slike mennesker, på den andre siden prøver vi selvfølgelig å unngå å gi en feil gjenspeiling. Det skjer kanskje noe lignende med toleransen for LGBTQ. Dette er en varm potet her i Narva også. I andre byer vi har jobbet, var det mange som representerte denne gruppen og var veldig stolte og bevisste. Og der vi opplevde at en del deltakere ble mer tolerante under prosessen. Det var noen hard-liners som var helt intolerante til å begynne med, men i løpet av prosessen ble de kjent, og utviklet empati for hverandre. Og det var jo positivt, men samtidig problematisk fordi det endret resultatene. Så vi ba dem om å holde på sin opprinnelige posisjon på scenen. Men da kom LGBTQ-gruppen og sa: «Vær så snill, kan de ikke vise at de tolererer oss? Det er så viktig for oss å dokumentere denne prosessen og vise hvordan folk forstår hverandre når de kommer sammen.» Så det er definitivt en ubalanse i

dette prosjektet. Jeg lurer også på hvor grensen vår ville gått for å si at: Dette er ikke en by vi ønsker å jobbe i, fordi den er for høyreekstrem, eller for fascistisk. Samtidig er det godt å se alle forskjellene, og å se menneskene bak disse posisjonene. Det skjer noe lignende med spørsmålet om dødsstraff. For meg er dette alltid ett av de mest sjokkerende spørsmålene vi stiller. Den eneste byen der ingen sa at de var for dødsstraff, var Zürich. Selv i veldig åpne og tolerante samfunn finner du folk som støtter dødsstraff, spesielt yngre kvinner og gamle gubber. Og nok en gang kan vi blokkere dette spørsmålet og si at vi ikke ønsker å fremme det, men det er jo viktig å diskutere det.

«Post-sovjetiske mennesker sier veldig ofte at de lever i en stat hvor respekten for dem, og for hva deres forfedre har oppnådd i et annet system, er blitt borte.»

—Daniel Wetzel